

policies. Against the backdrop of collapse of the new economic policy of industrialization and collectivization, became frantic pace could not be brought the question, so to speak, the political and cultural component communist era military assault. Ukrainization policy that was in the realm of the NEP are also not happy with the Communists. I must admit that despite all its positive consequences of this political campaign served Bolsheviks mostly pragmatic goals - to form the Soviet Republic, an integral part of the USSR. Education and training were transferred exclusively to communist rails, literature and the press largely promoted internationalism and communism. Despite the efforts of the authorities ukrainization difficult to fit into the framework of communist doctrine contrary became the foundation for further development of Ukrainian national revival of the 20's. Because its field selflessly and sincerely worked not only prominent figures of culture, but also thousands of teachers, students, teachers, agronomists doctors, scientists. In Ukraine, unlike other republics of the Union, which also carried out activities indigenization, they have not turned into an artificial campaign. Moscow desks. leadership has to show concern about this already 1926–1927 rr., then was ordered eradicate nationalism. Steering effort sharpness especially against intellectuals, prominent figures of educators, scientists, writers totalitarian power perfectly aware that this layer is the most powerful force capable of doing spiritual resistance, raise your voice in defense of the people, to attract the attention of the world community. The extermination of Ukrainian cultural elite in the 30s known as Ukrainian Executed Renaissance.

Originality. *Based on the university archives, memories of veterans NUFT classified material in an article about teachers and university leaders who stood at its source (1920 – 1930irr.), And suffered repression during the Stalinist terror. Biographies and tragic fate of people listed in the context of the era of mass repressions against the Ukrainian Education and Science of the Soviet chauvinistic imperial system.*

Conclusion. *Arguably, despite the very rapid pace of economic development, the significant digital growth performance of higher education institutions and their contingents due to mass arrests 1930s gg. For intellectuals, educators and researchers dealt a crushing blow. The victims of the totalitarian system in the 30s were thousands of scholars, teachers, teachers. And no doubt, as confirmed by many documents and recollections of witnesses, first subjected to repression Ukrainian intelligentsia, both the old and the new, the people who showed even the least resistance to the totalitarian communist superpower chauvinism.*

As a result of repression was broken intellectual and moral heredity new and old intelligentsia. The intrinsic educators and scientists since before the Revolution democracy, critical spirit, creativity, humanity, sacrifice and charity, generosity in the new conditions were not the basis for development.

Key words: *Educators, scientists, Ukrainian intelligentsia, ukrainization, repression, professors NUFT.*

*Одержано редакцією 7.11.2017
Прийнято до публікації 30.11.2017*

УДК 94:355:356](4) «1917»

СОЛОВІЙОВ Віталій Вікторович,
аспірант кафедри всесвітньої історії
Дніпропетровського національного
університету імені Олеся Гончара,
e-mail: vitalijslvj@gmail.com

ПОЛІТИЧНІ РЕФОРМИ В УМОВАХ ПОЛІТИЗАЦІЇ АРМІЙ РУМУНСЬКОГО ФРОНТУ (СІЧЕНЬ-ЖОВТЕНЬ 1917 р.)

У статті висвітлено основні напрямки, суть і характер політичних перетворень в російській армії, і дається оцінка їхнього впливу на майбутнє російсько-румунського військового союзу. Встановлено, що військово-політичному керівництву Росії не вдалося шляхом впровадження реформ спрямувати політичні процеси в армійському середовищі в більш контрольоване і цивілізоване русло. Внаслідок чого, незважаючи на збереження румунською армією повної боєздатності, важкий моральний стан російської армії, загострений політичною кризою в Росії, робив незворотним вихід обох держав з війни.

Ключові слова: *Румунія, Росія, Румунський фронт, революція, Ради, комітет.*

Постановка проблеми. Міжнародний діалог між Україною та Румунією є одним із пріоритетних завдань зовнішньополітичної доктрини української влади. Водночас, в історії сучасних українсько-румунських відносин було чимало і негативних сторінок. Яскравий приклад тому – недавній конфлікт України і Румунії за контроль над газо-на-

фтоносним шельфом острова Зміїний і Дунайським судноплавством. Одним із факторів, що посприяв позитивному вирішенню позову у бік Румунії, на Міжнародному суді ООН, стала історична аргументація румунських територіальних претензій.

Таким чином, з огляду на використання румунською стороною історичного підґрунтя в боротьбі за свої державні інтереси, великого значення набуває всебічне і об'єктивне висвітлення спірних моментів спільної україно-румунської історії. Одним із таких моментів є період революційних перетворень в арміях російсько-румунського фронту, розгляд якого в потрібному ракурсі (перебільшення політичних процесів в армійському середовищі і надмірне загострення уваги на «звірствах російських солдатів» щодо місцевих жителів) використовується низкою румунських політиків як основа для виправдання окупації Румунією Бессарабії і Північної Буковини в 1918-1919 рр. Незважаючи на те, що подібна «точка зору» не підтримується офіційною владою Румунії, і в основному, поширена в середовищі румунських радикалів, викриття подібних «історичних помилок» має величезне значення для відстоювання сучасних українських національних інтересів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основна суть політичних процесів у російських арміях Румунського фронту викладена в роботах американських і румунських вчених [1; 2; 3; 4; 5; 6]. Однак, зарубіжним дослідникам не вдалося уникнути впливу сучасної політичної кон'юнктури щодо цілої низки питань (російсько-румунських політичних зв'язків, соціального підґрунтя антивоєнного руху, характеру і суті міжнаціональних російсько-румунських конфліктів тощо), що значно знижує наукову значимість їхніх робіт. Окремі аспекти даної проблеми були висвітлені в роботах сучасних російських істориків [7; 8; 9]. Так, російським дослідником С. М. Базановим при розгляді етапів і суті політичної боротьби в російській армії періоду від Лютневої до Жовтневої революцій, були проаналізовані і характерні політичні особливості Румунського фронту. Водночас, вітчизняні дослідники в основному зосередили свою увагу на розгляді розвитку українського руху і українського фактору у внутрішньополітичній боротьбі в російській армії [10; 11; 12]. Іншими словами, відсутність наукових праць з даної проблематики і зумовило мету даного дослідження.

Метою статті є розгляд основної суті і характеру політичних реформ в російській армії та їх фактичного впливу на подальші перспективи російсько-румунського військового союзу. Досягнення даної мети можливо при вирішенні наступних завдань: по-перше, розглянути основні етапи і суть політичних реформ, що впроваджувалися Тимчасовим урядом у смузі Румунського фронту; по-друге, виявити фактичні результати і наслідки політичних перетворень, що відобразилися на морально-бойових якостях військ російсько-румунського фронту; по-третє, визначити вплив революційних перетворень в російських арміях на російсько-румунські відносини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нездатність царського уряду подолати кризові явища взимку 1917 р. призвела до зростання соціальної напруги в російському суспільстві і вилилася в Лютневу революцію, що закінчилася поваленням самодержавства й встановленням в Росії влади Тимчасового уряду. Водночас, складне економічне становище країни, потреби мирного населення, створювали підґрунтя для можливої революції в Румунії. Вже навесні 1917 р. в Румунії були присутні ознаки революційної ситуації, обумовленої глибокими внутрішніми причинами [13, 194-195].

Вже наприкінці березня 1917 р. штаб Румунського фронту фіксував серед солдатів «зростання невдоволення» і не виключав можливості революції, яка «буде спрямована проти буржуазії» [14, 77 зв.]. Генерал А. Авереску у своєму щоденнику писав про необхідність обмежити контакти румунських військовослужбовців з російськими, з метою недопущення їх «зараження революційними ідеями» [15, 139]. Однак, з огляду на демократичні зміни, що почалися в російській армії, реалізувати це на практиці було вкрай складно.

Призначення на посаду Головнокомандуючого (Далі – Главком) М. В. Алексеєва – лютого супротивника демократичних змін, не загальмувало революційні процеси в російській армії [16, 1-1 зв.]. Не маючи можливості боротися з цим явищем, російське командування вирішило спрямувати утворення комітетів в організоване русло. Тимчасове положення від 30 березня 1917 р. обмежувало сферу діяльності солдатських комітетів рішенням господарсько-побутових питань та культурно-просвітницької роботи [8, 10]. Проте військові комітети з самого початку революції активно політизувалися і, надалі, все більше втручалися в питання зовнішньої і внутрішньої політики [16, 3]. У Румунії, незважаючи на дек-

лароване Тимчасовим урядом і Петроградською радою робітничих і солдатських депутатів в невтручання у внутрішні справи, російські Ради і армійські комітети на місцях це ігнорували і все частіше відкрито висловлювали свою підтримку румунським соціалістичним силам [2, 25].

Одним із перших епізодів російського впливу на внутрішньо-румунські справи, стало святкування 18 квітня (1 травня) російськими військами міжнародного дня солідарності трудящих [17, 19-20]. В цей день на демонстрацію, разом з російськими солдатами, вийшли і румунські робітники [6, 123-128]. Великі маніфестації пройшли в румунських містах Галац, Бирлад, Текуча, Бакеу, Роман. Але головні події розгорнулися в місті Яссах, де перебувала королівська резиденція, румунський уряд і парламент [2, 26; 16, 7-7 зв.].

В ході стихійного мітингу одним із російських військовослужбовців була виголошена промова, спрямована проти «Короля і війни» [16, 9]. Розпалений подібними промовами змішаний російсько-румунський натовп, попрямував до будинку відомого румунського соціаліста Х. Г. Раковського, напередодні взятого під домашній арешт за революційну діяльність [13, 205-206]. Поліція отримала вказівку не заважати цим діям [2, 34]. Скориставшись ситуацією, Х. Г. Раковський зник з міста.

Ці події викликали серед румунської влади широкий резонанс. Через побоювання державного перевороту румунське командування стягнуло до столиці піхотні і кавалерійські частини та артилерію [18, 87-89]. За свідченнями російського посла, по Бухаресту поповзли чутки про те, що «росіяни хочуть влаштувати переворот в Румунії» [19, 1-1 зв.]. Вирішенню проблеми не сприяла і позиція російської Яської гарнізонної Ради, яка постійно провокувала своїми заявами румунську владу [17, 21].

О. О. Мосолов 21 квітня 1917 р. в бесіді з румунським міністром закордонних справ Т. Іонеску вимагав від останнього прибрати війська з міста, оскільки «у випадку, якщо не вдасться переконати комітети і Раду скасувати хід, це безсумнівно призведе до кровопролиття» [16, 2-2 зв.]. В кінцевому підсумку командував фронтом Д. Г. Щербачов взяв на себе роль парламентаря і йому вдалося переконати виконком Яської гарнізонної Ради не проводити найближчим часом ніяких заходів, щоб заспокоїти румунську сторону [18, 90]. Такий компроміс дещо знизив градус протистояння [18, 91-92]. Однак ситуація ще довгий час залишалася напруженою.

Оцінюючи цю подію, О. О. Мосолов бачив причину, насамперед, в «недостатньому авторитеті Ради серед солдатів Яського гарнізону» [16, 7 зв.]. На думку російського посла, потрібно було, аби «Петроградська рада робітничих і солдатських депутатів роз'яснила Яському гарнізону всю згубність втручання в справи дружньої країни» [16, 7 зв.]. Цей крок здавався О. О. Мосолову необхідним, оскільки йому стало відомо, що «всі голоси, які заперечують втручання у внутрішні справи Румунії, були відкинуті» на засіданні Яської ради 21 квітня [16, 8]. Апеляція до Петроградської Ради, як до єдиного органу, здатного вирішити конфлікти, які повсюдно виникають між адміністрацією і Радами та армійськими комітетами, в той час була не рідкістю [20, 4-5].

Напередодні цих подій, для надання впорядкованості системі Рад в ході Всеросійської наради Рад (29 березня – 3 квітня 1917 р.) було прийнято рішення розбити країну на райони. Водночас, були визначені єдині принципи для обрання депутатів Рад на місцях [8, 10-11]. Однак, в силу політичної кризи в Росії, яка вже назріла до квітня 1917 р., реформування системи Рад почалося тільки після створення першого коаліційного уряду (6 травня – 2 червня 1917 р.) [21, 362-363].

Остаточне формування системи Рад 2-го Південного району, куди входив і Румунський фронт, завершилося вже після проведення 10 травня 1917 р. Спільного з'їзду Рад району [20, 33-34]. Як вказує ряд дослідників, з'їзд був переважно есеро-меншовицьким, оскільки більшовики самостійних організацій в краї не мали [20; 21]. В цілому, з'їзд прийняв резолюцію, яка закликала до продовження війни і підтримки Тимчасового уряду [22, 88-89]. Для виконання рішень з'їзду був утворений Центральний виконавчий комітет Рад Румунського фронту, Чорноморського флоту та Одеси (Далі – Румчемоуд), що складався з 127 членів (меншовиків – 44, есерів – 32, більшовиків – 3 особи). Решта членів комітету перебували в інших партіях або були безпартійними [22, 90]. У коло своїх завдань Румчемоуд включав: об'єднання роботи всіх демократичних організацій фронту і тилу, встановлення контролю над усіма місцевими урядовими, цивільними, військовими, земськими і громадськими установами, в тому числі і торговими, промисловими підприємствами

ми, та погодження їхніх дій щодо обслуговування тилу і фронту [22, 90]. Для контролю над фронтом і керівництва військовими комітетами Румчємрод створив спеціальний орган – Фронтний відділ, який знаходився в Яссах при штабі фронту [22, 90 зв.]. Таким чином, вся повнота політичної влади в межах Румунського фронту і його найближчого тилу, виявилася в руках есерів, меншовиків, а також партій правого спрямування, що дозволяло політичному керівництву країни сподіватися на збереження відносного, контролю за тилом і армією в смузі Румунського фронту.

На відміну від політичного керівництва, армійське, на можливості революційної армії дивилося скептично [23, 12, 16, 23, 24-25 зв.]. Так, вже наприкінці квітня, на початку травня 1917 р. збільшилися випадки відмов російських солдатів Румунського фронту проводити роботи з підготовки наступу і облаштування позицій в 4-й, 6-й і 9-й російських арміях [24, 26, 35]. Частина офіцерів і членів комітетів відстоювали необхідність виконання наказів командування, що, вочевидь, викликало зростання негативного ставлення до них рядового складу [24, 39]. З цього приводу командарм 9-ї російської армії П. О. Лечицький писав військовому міністру О. І. Гучкову, що його солдати «не вірять не лише своїм офіцерам, але і виборним» [25, 141-142]. Така картина спостерігалася по всьому Східному фронту.

В цілому, підбиваючи підсумки стану російської армії навесні 1917 р., головнокомандувач М. В. Алексєєв дійшов висновку, що російська армія не здатна проводити будь-які наступальні дії найближчим часом [26, 225-228]. При цьому, основну шкоду генерал бачив у політиці Тимчасового уряду, який оголосив про відмову від завоювань [27, 12]. За таку неприховану критику, новим складом Тимчасового уряду 21 травня 1917 р. генерал М. В. Алексєєв був відправлений у відставку [1, 307-308].

Новим головнокомандувачем російської армії став генерал О. О. Брусилов, який продовжив курс перебудови армії на революційних засадах. Нове російське командування також не мало особливих ілюзій щодо можливостей російської армії [28, 276]. Однак, зовні (протягом травня–червня 1917 р.) створювалася ілюзія успішного проведення демократичних реформ у російській армії. Цьому сприяли резолюції і звернення загальних зборів, засідань і мітингів, різних військових комітетів, гарнізонних рад і просто військових частин [29, 2-9, 21, 41]. За невеликим винятком, усі вони закінчувалися в незмінно патріотичному дусі. Так, 30 травня 1917 р. за підсумками з'їзду комітетів 4-го сибірського корпусу (6-а армія), делегатами було відправлено послання коаліційному Тимчасовому уряду з «побажанням довести жорстоку війну до бажаного всезагального миру» [29, 72]. Зі свого боку делегати обіцяли, що корпус «готовий вступити в бій за досягнення миру і свободи» [29, 72 зв.]. Такі заяви негайно тиражувалися армійськими і фронтними газетами, та потрапляли до центральних видань країни [30, 230].

Офіцери російської армії, обмежені в своїх правах, картину стану російської армії оцінювали тверезіше [8, 11; 31, 35-36]. «Росія повинна знати, що всі заяви, які виходять від частин військ в газетах, про гаряче і непохитне бажання військ виконати свій обов'язок до кінця, – говорилося в зверненні до уряду зборів офіцерів 1-го сибірського полку, – лунають із боку невеликих груп свідомих солдатів, але ніяк не від широких мас» [29, 52]. На те, що дана оцінка більше відповідала істинному стану речей, вказували події, які невдовзі відбулися.

Початок підготовки до нового наступу викликав обурення солдатських мас по всьому Східному фронту. При цьому, на відміну від попереднього періоду (березень-квітень), у травні 1917 р. збільшилися випадки арешту офіцерів, у тому числі, вищої армійської ланки, та відкритої непокори, яка часто закінчувалася ультимативними вимогами до командування або уряду [23, 89-90, 120, 124 зв., 130]. Найбільшого розмаху ці явища досягли в смузі Північного та Західного фронтів, які були найближчими до революційного Петрограда [8, 151-152, 31, 48-49]. Проте, ці явища не обійшли стороною і Південно-Західний та Румунський фронти.

Так, на початку травня, в 9-й армії Румунського фронту дивізійним комітетом, на чолі з офіцером, поручником Щекіним, був заарештований командир 4-ї стрілецької дивізії, генерал С. Л. Станкевич [23, 66]. Заколот, що потому розпочався у частинах цієї дивізії, вдалося придушити лише особистим втручанням командувача армією Г. В. Ступина [23, 67]. Наказом Помічника головнокомандуючого Румунським фронтом (Далі Поглавкрум) командувач 4-ї стрілецької дивізії був відновлений на посаді [23, 70-71]. Аналогічна ситуація виникла в 4-й армії, коли 409-й і 411-й полки 103-ї піхотної дивізії, заарештувавши своїх офі-

церів, висунули вимогу про їхнє відведення в тил на відпочинок [23, 58]. І знову, вмовляннями ряду членів армійського комітету і представників командування, вдалося залагодити конфлікт [32, 75]. За зовсім іншим сценарієм розвивалися події в 6-й російській армії.

На середину травня 1917 р. до штабу Румунського фронту почали надходити скарги від румунської влади м. Болград про те, що російські солдати крадуть худобу у поміщиків з метою її перепродажу [33, 89]. При цьому, як встановило слідство, особливо відзначилися в цих протиправних діях солдати 650-го Томашівського полку 163-ї піхотної дивізії [34, 64-65]. 24 травня 1917 р. група солдатів 650-го полку, на чолі з більшовиком, підпоручником І. Філіповим, заарештувала командира полку і 7-х офіцерів, які знаходилися у штабі [23, 45]. Як зазначено в рапорті командувача 6-ї армії А. А. Цурікова, цей арешт «супроводжувався побиттям офіцерів зі зриванням із них погонів» [23, 45 зв.]. Підпоручик І. Філіпов оголосив про перехід влади в полку в руки новосформованого комітету [18, 124-125].

Наявність величезної кількості зброї у повсталих, а також факт їхнього перебування на румунській території, спонукав до застосування безпрецедентних заходів для ліквідації цього виступу. Армійський комітет 6-ї армії постановив «негайно, не зупиняючись перед застосуванням сили, відновити порядок» [34, 111-112]. Для цього було сформовано особливий каральний загін під керівництвом генерала В. В. Біскупського [5, 45].

Проте задіяти каральний загін не довелося. 25 травня 1917 р. війська генерала Біскупського, без жодного пострілу, зайняли м. Болград [17, 34-35]. Підпоручник І. Філіпов, 4 офіцери і 222 солдата були заарештовані. Частини 163-ї дивізії почали підготовку до розформування [19, 134-138; 11, 5]. Таким чином, ще напередодні червневого наступу, в російських частинах Румунського фронту були помітні ознаки розкладання і зростання пацифістських настроїв. Це вписувалося в загальну картину стану російської армії наприкінці весни 1917 р. [8, 21]

Тим часом важке внутрішнє становище, нестача продуктів харчування, товарів першої необхідності, величезна інфляція, збільшення тривалості робочого дня, заморожування заробітної плати, введення додаткових податків, всіяких поборів – все це створювало сприятливі умови для експорту російської революції [13, 194-195]. За таких обставин, Румунський уряд вирішив піти на проведення аграрної та виборчої реформ [2, 22]. Відкриваючи сесію парламенту, прем'єр-міністр І. Бретіану урочисто оголосив, що «дана сесія займеться корінними реформами і перебудовою всього державного організму» [14, 112]. Такі щедрі обіцянки румунського уряду, частково, сприяли зниженню градусу соціальної напруженості в країні.

Іншим, не менш важливим фактором зниження революційної загрози в Румунії, була слабкість радикального соціалістичного руху, що перебував у підпіллі в період Першої світової війни [3, 203-204]. Одним із методів боротьби з соціалістами і просто негодними, стали їх арешти, за звинуваченням у шпигунській діяльності, що в умовах воєнного часу, загрожувало смертним вироком [14, 113-115]. 6 червня 1917 р. російський гарнізон румунського міста Романь влаштував велику маніфестацію, з вимогою скасування смертної кари і припинення переслідування соціалістів в Румунії [19, 94]. Налякана такими подіями, румунська правляча еліта дещо послабила застосування репресії [2, 37]. Отже, незважаючи на репресії і по суті порожні обіцянки, до початку липневого наступу, румунська армія підійшла з твердою рішучістю звільнити свою країну від загарбників.

Наступ російської армії було заплановано на початок червня 1917 р. Багато дослідників зазначали те, що вперше російська армія виявилася технічно оснащена на належному рівні. Але, у той самий час, її морально-психологічний стан не можна було визнати задовільним [35, 393; 36, 115]. 18 червня 1917 року, після декількох днів артилерійської підготовки, 11-а і 7-а російські армії перейшли в наступ. Вже 27 червня війська під командуванням Л.Г.Корнілова зайняли м. Галич, а на наступний день, м. Калуш [8, 22-23]. Однак на цьому успіхи останнього російського генерального наступу закінчилися.

Германці, налякані цим наступом, доставили з Франції додатково 7 дивізій і 6 липня 1917 р. перейшли в контрнаступ проти частин 11-ї російської армії, на схід від м. Злочева [35, 398]. Російські частини відійшли під напором ворога. При цьому, розмах відступу російських військ досяг такого масштабу, що командування, щоб хоч якось стримувати наступаючого ворога, було змушене використовувати броньові частини і кавалерію, які ще підкорялись наказам [36, 115]. В результаті, було втрачено всі територіальні завоювання попередніх півтора років війни.

Стійкіше проявили себе війська Румунського фронту. 11 липня 1917 р. 2-а румунська армія за підтримки російських військ перейшла до наступу і захопила село Мерешті [6, 124-125]. Під час подальшого наступу в цілому було звільнено 30 сіл та селищ. Німецьке командування, на чолі з генералом А. Макензенем, почало готувати контратаку. Германці планували нанести удар по лінії міст Фокшани - Мерешті - Аджуд, а австрійці – північніше, долиною річки Ойтуз, для того, щоб об'єднатися в районі м. Аджуд [2, 58-59]. Таким чином, російсько-румунські частини, зосереджені в цьому районі, потрапили б в оточення. Однак ворогу так і не вдалося потіснити румунські частини [14, 123]. Бої за с. Мерешті тривали до середини липня 1917 р. Наступ австрійських військ в районі р. Ойтуз також захлинувся.

Тим часом в російській армії почалася нова хвиля реорганізації. Вона співпала з черговою політичною кризою [11, 7-8]. В результаті, уряд де-факто перестав існувати. Залишки уряду очолив О. Ф. Керенський, який обійняв посаду міністра-голови зі збереженням поста військового і морського міністрів. Під впливом цих політичних подій, а також звісток про безладний відступ російської революційної армії, О. Ф. Керенський зважився на крайні заходи [7, 204-205]. Постановою Тимчасового уряду у пресі запроваджувалася цензура, з метою не допустити поширення видань, які закликають до невиконання розпоряджень військової влади і до невиконання військового обов'язку, а також містять заклики до насильства і громадянської війни [37, 85-86]. Цим же розпорядженням при кожній дивізії утворювалися військово-революційні суди, які мали у своєму складі трьох офіцерів і трьох солдат, та посеред себе обирали очільника [37, 39]. Такий суд формувався окремо для кожної справи або групи справ.

Крім цього, у відставку був відправлений О. О. Брусілов. Замість нього новим головнокомандувачем 18 липня 1917 р. був призначений Л. Г. Корнілов. Перші накази головнокомандувача були спрямовані на підняття боєздатності, посилення військової дисципліни, боротьбу з братанням і дезертирством [38, 9-10]. Такі дії Верховного забезпечили йому повну підтримку з боку офіцерства, а також політичних партій правого спрямування [8, 25]. Оскільки відповідні накази Л. Г. Корнілова могли істотно змінити баланс сил на користь військових, уряд їх підтримав тільки частково [7, 209-210]. Але, час для реалізації таких кроків був втрачений.

Ефект від запроваджених Верховним головнокомандуванням заходів, був прямо протилежний очікуваному [25, 283-284]. Повністю реалізувати всі пропозиції Головнокомандування на місцях не могло, оскільки не мало для цього належного впливу, особливо в силу протидії з боку частини армійських комітетів [23, 212, 234, 240-245]. У смузі Румунського фронту ця ситуація обтяжувалася загостреними міжнаціональними відносинами, коли російські солдати в ряді випадків відмовлялися воювати, тим самим, змушуючи румунських солдат поодиноці стримувати противника [23, 345, 370-372; 4, 278-280]. На цьому ґрунті взаємна ворожнеча ще більше посилювалася.

Зокрема, румунський начальник генерального штабу, генерал А. Лупеску, просив звернути увагу Поглавкрума, що останнім часом серед російських солдат поширюються чутки «нібито румуни розстрілюють російських солдатів, які не бажають боротися на фронті» [19, 91]. Хоча штаб Румунського фронту і раніше фіксував наявність ворожнечі між румунськими офіцерами і російськими солдатами, до серпня 1917 р. почали виникати конфлікти вже в солдатському середовищі, чого раніше практично не було [33, 112, 118, 123-125, 134 зв.]. До того ж збільшилася і кількість випадків насильства російських військовослужбовців над мирними жителями. Так, префект з м. Ковурлюя 11 серпня 1917 р. повідомляв Поглавкруму, що «російські війська, особливо ті, які залишають фронт (дезертири), грабують місцевих жителів, відбираючи у них продовольство і майно [...] на обурення місцевої влади та поліції відповідають побиттям останніх» [33, 338].

Отримавши карт-бланш від Тимчасового уряду, командування Румунського фронту намагалася відновити дисципліну, що похитнулася. Було вжито ряд заходів для затримання дезертирів, розслідування кримінальних справ, обмеження пацифістської пропаганди [38, 10]. Так, зокрема, за антивоєнну пропаганду в 8-ій російській армії фронту, були заарештовані члени РСДРП (б), прапорщики О. В. Сіделев і М. В. Мілін [23, 380 зв.]. Всього ж, військово-революційними судами 4,6,8,9-ї російських армій, в період з серпня по початок вересня, було винесено понад 1,5 тис. судових рішень [23, 381]. Особливий пріоритет надавався справам, пов'язаним із румунською стороною. Так, в тилу 9-ї армії до 20 серпня 1917 р. успішно була завершена операція по затриманню кількох десятків дезертирів

411-го і 412-го полків 103-ї дивізії, які здійснювали грабунок місцевих жителів. Всі вони були засуджені до різних термінів каторжних робіт [23, 390-397].

Частиною армійських комітетів і особового складу такі дії командування розцінювалися, як репресивні, що мають на меті придушити революцію [19, 245-247]. Непоодинокими були випадки звільнення заарештованих під загрозою застосування зброї, причому тих, які перебували у румунських тюрмах [19, 22]. Спроба арешту трьох солдатів 8-ї російської армії, призвела до повномасштабного повстання полків 160-ї піхотної дивізії, придушити яке вдалося тільки шляхом переговорів [19, 34].

Тим часом значно погіршилися взаємини між Л. Г. Корніловим і О. Ф. Керенським, що, врешті-решт, переросли у відкритий конфлікт, який закінчився звільненням 28 серпня 1917 р. Головному із займаної посади і подальшим його арештом [8, 24]. За задумом міністра-голови, який значною мірою спровокував Головкама, арешт Л. Г. Корнілова мав зміцнити його особисте становище і владу Тимчасового уряду, усунувши тим самим можливість змови військових [38, 12]. Насправді, такі дії унеможливили збереження російської армії від повного розкладання, відвернувши від уряду значну частину офіцерства і більшу частину правих сил [7, 240-241; 8, 25].

У зведеннях про настрої в арміях фронту за жовтень 1917 р. відзначався «загальний занепад настрою, у зв'язку з останніми подіями, а також, частково, перспективою зимового періоду кампанії» [24, 45]. Навіть політика перестала цікавити солдатські маси [24, 46]. Склалися усі передумови для виходу Румунії та Росії з війни найближчим часом.

Висновки. В цілому, незважаючи на те, що вся політична влада у смугі Румунського фронту опинилася в руках правлячих політичних партій, їм не вдалося повністю підпорядкувати собі всі політичні процеси в російських арміях Румунського фронту. Поразка російських армій Південно-Західного фронту, що співпала за часом з черговою політичною кризою, змусила правлячу російську політичну верхівку вжити кардинальних заходів щодо наведення порядку в армії. Однак, на практиці, це тільки прискорило розкладання російських військ. У смугі Румунського фронту ці процеси протікали на ґрунті міжнародного російсько-румунського конфлікту, і поступово посилювалися до осені 1917 р. Таким чином, незважаючи на збереження румунською армією повної боєздатності, важкий стан російської армії, що загострився повною економічною розрухою і політичною кризою, робило неможливим продовження участі Румунії і Росії у війні.

Список використаної літератури

1. Torey G. The Romanian Battlefront in World War I / G. Torey. – Bucharest: Editura Militară, 2014. – 380 p.
2. Torey G. Armata revoluționară Rusă și România 1917 / G. Torey. – Bucharest: Editura Militară, 2005. – 127 p.
3. Hitchins K. Concise History of Romania / K. Hitchins. – Cambridge: Cambridge University press, 2014. – 380 p.
4. Kiritesky C. Istoria războiului împotriva întreginei României 1916-1919 / C. Kiritesky. – Bucharest: Editura "tinifică" și enciclopedică, 1927. – 530 p.
5. Le'cu A. România Basarabeni în istoria militară a Rusiei / A. Le'cu – Bucharest: Editura Militară, 2009 – 410 p.
6. Otu P. Pace și război în spațiul românesc secolul al XX-lea. / P. Otu. – Bucharest: Editura Militară, 2012 – 435 p.
7. Айрапетов О. Р. Участие Российской империи в Первой мировой войне 1917 г. Сверхнапряжение / О. Р. Айрапетов. – Москва: Кучково Поле, 2015. – 353 с.
8. Базанов, С. Н. Великая война: как погибала русская армия / С.Н. Базанов. – Москва: Вече, 2014. – 199 с.
9. Каширин В. Б. Бессилие и лукавство у порога Балкан: проблема применения военной силы в стратегии России на черноморско-балканском направлении. / В. Б. Каширин // Величие и язвы Российской империи: Международный сборник к 50-летию О. Р. Айрапетова / Составитель В. Б. Каширин. – Москва: Регнум, 2012. – С.300-367.
10. Зінкевич Р. Д. Український військовий рух в умовах загострення політичної конфронтації у Росії в восени 1917 р. / Р. Д. Зінкевич // Військово-науковий вісник Академії сухопутних сил імені гетьмана Петра Сагайдачного. – 2014. – В. 22. – С. 117-134.
11. Голубко В. Е. Участие войск Юго-Западного, 8-й армии Румынского фронтов и Черноморского флота в революционных событиях на Украине в феврале - марте 1918 г.: Автореф. дис. ... канд. ист. наук / В. Голубко. – Львов. – 1991. – 16 с.
12. Барановська Н. Українізація Південно-Західного фронту і VIII армії Румунського фронту восени 1917 р. / Н. Барановська // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2001. – № 431. – С. 14-19.
13. Виноградов В. Н. Румыния в годы Первой мировой войны / В. Н. Виноградов. – Москва: Наука, 1969. – 370 с.
14. Российский государственный Военно-Исторический Архив (РГВИА), ф: 2085, оп. 1, д. 153, л. 215.
15. Averescu A. Notițe zilnice din războiul 1916-1918 / A. Averescu. – Bucharest: Cultura Natională, 1927. – v. 2. – 345 p.
16. Государственный архив Российской Федерации (ГАРФ), ф: 1001, оп. 1, д. 228, л. 16.
17. ГАРФ, ф: 1001, оп. 1, д. 206, л. 42.
18. ГАРФ, ф: 5936, оп. 1, д. 577, л. 240.

19. РГВИА, ф: 2085, оп. 1, д. 149, л. 280.
20. Дыков И. Г. Румчешрод и борьба за установление Советской власти на Румынском фронте / И. Г. Дыков // Исторические записки. – 1956. – т.57 – С. 3–34.
21. Хаит Т. М. II съезд Советов Румынского фронта / Т. М. Хаит // Исторические записки. – 1971. – Т.88. – 362–383 с.
22. РГВИА, ф: 2085, оп. 1, д. 163, л.138.
23. РГВИА, ф: 2085 оп. 1, д.146, л. 520.
24. РГВИА, ф: 2085 оп 1, д. 139., л. 225.
25. Разложение армии 1917 г. / Авт.–сост. В.Л. Гончаров.– Москва: Вече, 2010. – 496 с.
26. Верховное командование в первые дни революции / Авт.–сост. В. Невский // Красный архив.– 1924.– № 5.– С. 213-240.
27. Из Дневника М. В. Алексеева // Русский исторический Архив. –1929. – Сб. 1.– С. 15-56.
28. Брусилов А. А. Мои воспоминания / А. А. Брусилов.– Минск: Вече, 2003. – 432 с.
29. РГВИА, ф: 2085, оп. 2, д. 160, л. 420.
30. Френкин М. С. Революционное движение на Румынском фронте 1917 г.- март 1918 г. Солдаты 8-й армии румынского фронта в борьбе за мир и власть Советов. / М. С. Френкин. – Москва: Наука, 1965. – 367 с.
31. Смолянков М. М. Морально-боевое состояние войск Западного фронта в 1917 г. / М. М. Смолянков.– Минск: Белорусская наука, 2007.– 320 с.
32. РГВИА, ф: 2118, оп. 1, д. 33, л. 264.
33. РГВИА, ф: 2085 оп. 1, д.147, л. 480.
34. РГВИА, ф: 2085, оп. 1, д. 257, л. 117.
35. Олейников А. В. «Вклад России в победу над германским блоком в Первую мировую войну (1914–1918 гг.)»: Дис. ... док. ист. наук. – 2012.– 649 с.
36. Кавтарадзе А. Г. Июньское наступление русской армии в 1917 году / А. Г. Кавтарадзе // Военно-исторический журнал. –1957.– № 5. – С. 111–118.
37. Журналы заседаний Временного правительства / под ред. В. А. Козлова, С. В. Мироненко. –Москва: РОССПЭН, 2004. – Т. 3. – 416 с.
38. Дело генерала Л. Г. Корнилова / под ред. Г. Н. Севостьянова. – Москва: Материк, 2003. – Т. 2.–592 с.

References

1. Torey, G.E. (2014). *The Romanian Battlefield in World War I*. Bucharest: Editura Militara (in Eng.)
2. Torey, G.E. (2005) *The Revolutionary army and Romania 1917*. Bucharest: Editura Militara (in Rom.)
3. Hitchens, K. A. (2014). *Concise History of Romania*. Cambridge: Cambridge University press (in Eng.)
4. Kiritesky, C. (1927). *History of the war for the unification of Romania 1916-1919*. Bucharest: Editura stintifica si enciclopedica (in Rom.)
5. Lescu, A. (2009). *Bessarabian Romanians in the military history of Russia*. Bucharest: Editura Militara (in Rom.)
6. Out, P. (2012). *Peace and war in the Romanian space of the 20th century*. Bucharest: Editura Militara (in Rom.)
7. Ayrapetov, O. R. (2015). *Russian Empire participation in World War I (1914-1917) in 1917. Overstrain*. Moscow: Kuchkovo Pole (in Rus.)
8. Bazanov, S. N. (2014). *The Great War: the way of Russian army dying out*. Moscow: Veche (in Rus.)
9. Kashirin, V. B. (2012). Powerlessness and craftiness at the Balkans threshold: the problem of military forces application in Russia's strategy on the Black Sea-Balkan direction. *Velychye u yuzvy Rossyyskoy ympery: Mezhdunarodnyy sbornik k 50- letyuu O.R. Ayrapetova (The Russian Empire preatness and plagues: International digest dedicated to the 50th anniversary of O.R.Ayrapetov)*, 300-367, (in Rus.)
10. Zinkevich, R. D. (2014). Ukrainian military movement during political confrontation aggravation in Russia in autumn 1917. *Visnyk kovo-naukovyy visnyk Akademiyi sukhoputnykh syl imeni het'mana Petra Sahaydachnoho (Military-Scientific News of the Land Forces Academy named after hetman Petr Sagaydachnyiy)*, 22, 117-134 (in Ukr.)
11. Golubko, V. Y. (1991) *Participation of Southwestern troops, of the 8th Army of the Romanian Front and the Black Sea Fleet in Ukrainian revolutionary events in February-March 1918*, Lviv (in Ukr.)
12. Baranovskaya, N. (2001). Ukrainization of Southwestern front and VIII army of Romanian front in autumn 1917. *Visnyk Natsional'noho universytetu "L'viv's'ka politekhnika" (News of the National University "Lviv Polytechnics")*, 431, 14-19 (In Ukr.)
13. Vinogradov, V. N. (1969). *Romania during World War I*. Moscow: Nauka (in Rus.)
14. The Russian State Military Historical Archive (RSMHA), f, 2085, description 1, ref. 153, sheet 215.
15. Averescu, A. (1927). *Daily notes about the war 1916-1918*. Bucharest: Tipografia Eparhiala (in Rom.)
16. The Russian Federation State Archive (RFSA), f,1001, description 1, ref. 228, sheet 16.
17. RFSA, f. 1001, description 1, ref. 206, sheet 42.
18. RFSA, f,5936, description 1, ref. 577, sheet 240.
19. RSMHA, f, 2085, description 1, ref. 149, sheet 280.
20. Dykov, I. G. (1956). Rumchemrod and struggle for the Soviet authority establishment on the Romanian front. *Ystorycheskye zapysky (Historical notes)*, 57, 3-34 (in Rus.)
21. Khait, T. M. (1971). The Second Conference of the Romanian Front Soviets. *Ystorycheskye zapysky: sb. tr. (Historical Notes: digest)*, 88, 362-383 (in Rus.)
22. RSMHA, f, 2085, description 1, ref. 163, sheet 138.
23. RSMHA, f, 2085, description 1, ref. 146, sheet 520.
24. RSMHA, f, 2085, description 1, ref. 139, sheet 225.
25. *The army putrefaction in 1917*. (2010) In V.L.Goncharov (Ed.). Moscow: Veche (in Rus.)

26. *High Command in the early days of revolution.* (1924). In V. Nevskiy (Ed.), 5, 213- 240 (in Rus.)
27. From the Diary of M. V. Alekseev. (1929). *Russkiy ystorycheskiy Arkhiv (Russian Historical Archive)*, 1, 15–56 (in Rus.)
28. Brusilov, A. A. (2003). *My memories.* Moscow: Veche (in Rus.)
29. RSMHA, f, 2085, description 1, ref. 160, sheet 420.
30. Frenkin, M. S. (1965). *Revolutionary movement on the Romanian front in 1917- 1918, March. Soldiers of the Romanian Front 8th Army, struggling for peace and authority of the Soviets.* Moscow: Nauka (in Rus.)
31. Smolyankov, M. M. (2007). *Moral-militant state of Western Front troops in 1917.* Moscow: Belorusskaya nauka (in Rus.)
32. RSMHA, f, 2118, description 1, ref. 33, sheet 264.
33. RSMHA, f, 2085, description 1, ref. 147, sheet 480.
34. RSMHA, f, 2085, description 1, ref. 257, sheet 117.
35. Oleynikov, A. V. (2012) *Russia's contribution to the victory over German bloc during World War I (1914-1918).* Candidate of Historical Sciences, Moscow (in Rus.)
36. Kavtaradze, A. G. (1957). The Russian army June attack in 1917. *Voенно-ystorycheskiy zhurnal (Military-Historical magazine)*, 5, 111-118 (In Rus.)
37. *Reports of the Provisional Government meetings.* (2004). In V. A. Kozlova (Ed.), 3. Moscow: ROSSPЭN, (In Rus.)
38. *The general L. G. Kornilov case.* (2003). In G. N. Sevostyano (Ed.), 2. Moscow: Materyk (In Rus.)

SOLOVYOV Vitaliy, PhD student of the World History, Oles Honchar National University of Dnepropetrovsk,

email: vitalijslvj@gmail.com

POLITICAL REFORMS IN CONDITIONS OF THE ROMANIAN FRONT ARMIES' POLITICIZATION (JANUARY-OCTOBER 1917)

Abstract. Introduction. Nowadays Ukrainian diplomacy hopes to use Romania as additional support and lobbyist in the question of Euro-Atlantic integration. At the same time, an example of recent Ukrainian-Romanian economic disputes (2004-2008) clearly demonstrates that political orientations' concurrence does not guarantee protection against national interests' conflict. Therefore, an objective coverage of disputable moments of common Ukrainian-Romanian history is of great importance, and one of such moments is the period of revolutionary changes in the Russian-Romanian Front armies.

Purpose. The purpose of this article is to examine main essence and nature of political reforms in Russian army and to establish their influence on Russian-Romanian relations.

Results. Having analyzed the sources, one can suggest that Russian military and political authorities tried to restrict political influence of the army on domestic and foreign politics through political life of the army organization and strict regulation.

May 1, 1917 mutual celebration by Russian military committees and Romanian workers led to a number of uncontrolled excesses, which greatly exacerbated Russian-Romanian relations. The latter caused the institutionalization of Soviets' and committees' system by the Provisional Government. The Romanian Front political system had been already formed during the first front-line congress that took place in Odessa on May 10, 1917. The congress resulted in organization of strict hierarchy of the Romanian Front Soviets and committees, and key positions in them were taken by the government coalition representatives.

Russian army preparations for a new summer attack showed that the effect of the introduced governmental measures was minimal. The final discipline crash forced the Provisional Government to cancel part of political freedoms and to introduce military tribunals at the beginning of July 1917. More than 1,500 judgments were issued in the Romanian front area in the period from August to September, 1917. However, such measures met the partial resistance of the committees and military personnel. And, finally, the "repressive measures" of restoring an order just aggravated the soldiers-officers relations, totally undermining the Russian army fighting efficiency, which resulted in a series of excesses that significantly worsened the Russian-Romanian relations.

Originality. The main features and directions of the revolutionary reforms in the 4th, 6th, 8th and 9th Russian armies of the Romanian Front have been studied for the first time and their negative impact on Russian-Romanian relations has been shown.

Conclusion. Despite the fact that the whole political power in the Romanian front area was in the ruling political parties' hands, they failed to completely subordinate to their control all political processes in the Russian armies of the front. The defeat of Russian armies of the South-Western Front, which coincided in time with another political crisis, forced the ruling Russian political elite to take drastic measures towards order restoration in the army. However, in practice this only accelerated disintegration of Russian troops.

Key words: Romania, Russia, Romanian Front, Revolution, Soviets, Committee.

Одержано редакцією 22.11.2017
Прийнято до публікації 30.11.2017